

ІСТОРИЧНА ГЕОГРАФІЯ

УДК 94+913(477)

Мирослава Влах

кандидат географічних наук,
доцент кафедри екологічної і соціальної географії
Львівського національного університету імені Івана Франка
e-mail: mvlakhr@ukr.net

ГЕРОДОТ ЯК ПРЕДТЕЧА ГЕОГРАФІЧНОГО УКРАЇНОЗНАВСТВА

Розкрито актуальність україноцентричного дослідження писемних пам'яток давньогрецької культури для історико-географічного обґрунтування етногенезу українців, витоків української державності, європейського цивілізаційного вибору України. На підставі аналізу тексту праці "Історії..." давньогрецького філософа Геродота (480–425 рр. до Р. Х.) у рамках описово-країнознавчої парадигми проаналізовано перший комплексний географічний опис Скіфії-України. Висвітлено покомпонентний опис природи, а також людності у політико-географічному, демогеографічному, етногенетичному, етногеографічному контекстах. Зроблено висновок, що Геродот є предтечею географічного українознавства – трансдисциплінарного наукового напрямку, що вивчає природу, населення та господарство території формування і сучасного розміщення української етнополітичної спільноти.

Ключові слова: історична географія, описове країнознавство, Геродот, Скіфія, географічне українознавство.

Актуальність україноцентричного дослідження писемних пам'яток давньогрецької культури зумовлена доцільністю історико-географічного обґрунтування автохтонності етногенезу українців, витоків української державності та європейського цивілізаційного вибору України. Загальновідомим на сьогодні є факт, що територію Північного Причорномор'я давньогрецька культура включала до обширів Ойкумени. За свідченням Є. Маланюка, "наша бо земля належала до антично-грецького кругу, до кругу античної культури Еллади – родовища пізнішої культури і Риму, і Європейського Заходу. В цей факт варто вдумуватися частіше і глибше. Наша земля, отже, знаходилася в крузі великої, в своїм універсалізмі, неперевершеної, властиво, єдиної культури, до якої належав старовинний світ, і з якого частини, варіянту, витворилася геть пізніше західня культура, вся західня культура, вся західня цивілізація сучасна і все те, що нині називаємо європейською культурою. До цього кругу не належала тоді ані Середня, ані

© Мирослава Влах, 2019

Західня Європа, ані сусідні нам – від Заходу і, тим більш, від Півночі – народи”¹.

Історичним матеріальним доказом входження України до давньогрецької геокультури є створення на Північночорноморському узбережжі, переважно у гирлах річок, поселень, із яких водними артеріями антична цивілізація розходилася по наших землях. Найістотніші риси давньогрецької культури виявлялися в її антропоцентризмі, гуманізмі, урахуванні тісного зв'язку з природним довкіллям. Загалом, як стверджує Є. Маланюк, це зумовлювало природну органічність тогочасного життя. Обґрунтованими є слова дослідника національних культур, визначного історіософа Йоганна Готфріда Гердера (1744–1803): *“Україна стане колись новою Елладю. Прекрасне підсоння цієї країни, погідна вдача народу, його музичний хист, плодюча земля – колись обудиться. Із малих племен, якими адже ж були колись греки, постане велика культурна нація. Її межі простягнуться до Чорного моря, а відтіля ген у широкий світ”².*

Мета дослідження полягає в аналізі тексту книги IV “Мельпомена” праці давньогрецького філософа Геродота (V ст. до Р. Х.) у контексті першого комплексного географічного опису Скіфії – території Північного Причорномор'я, що за геопросторовим підходом і концепцією безперервного культурного процесу може розглядатись як українська прабатьківщина.

Аналіз публікацій з теми дослідження. Українська історіографія багата на імена дослідників, які зверталися до творчості цього давньогрецького ученого. Серед них професор Львівського університету Ізидор Шараневич (1829–1901)³, гімназійний учитель Омелян Партицький (1840–1895)⁴, письменник Іван Франко (1856–1916)⁵, історик і громадський діяч Михайло Грушевський

(1866–1934)⁶, історик, перекладач, журналіст Теофіль Коструба (1907–1943)⁷, археолог, етнограф Вадим Щербаківський (1877–1957)⁸ та ін. У 1993 р. вийшло академічне видання Геродотових “Історій...”,

¹ Маланюк Є. Нариси з історії нашої культури / Є. Маланюк. – К.: Обереги., 1992. – С. 11–12.

² Там само. – С. 18–19.

³ Szaraniewicz I. Kritische Blicke in die Geschichte der Karpaten – Volker im Altertum und im Mittelalter / Dr. I. Szaraniewicz. – Lemberg, 1871.

⁴ Партицький О. Велика славянська держава перед двома тисячами літ / О. Партицький. – Львів, 1889. – 100 с.

⁵ Франко І. Причинки до історії України-Русі / І. Франко // Франко І. Я. Зібрання творів у 50-ти томах. – К.: Наук. думка, 1986. – С. 417–548.

⁶ Грушевський М. Виймки з жерел до історії України-Русі до половини XI віку / М. Грушевський // Грушевський М. С. Твори у 50 т. – Львів: Світ, 2004. – Т. 6. – С. 3–143.

⁷ Геродот із Галікарнасу. Скіфія. Найдавніший опис України з V століття перед Христом. – [пер. Т. Коструби, передм. Ю.М. Хорунжого, підгот. тексту М.Ф. Слабошпицького]. – К.: Довіра, 1992. – 72 с.

⁸ Щербаківський В. Українське мистецтво. Вибрані неопубліковані праці / В. Щербаківський. – [упоряд., вст. ст. В. Ульяновського]. – К.: Либідь, 1995. – 228 с.

перекладене та упорядковане професором Київського університету Андрієм Білецьким⁹. Головним чином у наведених джерелах проаналізована праця Геродота як історична пам'ятка. Наукові дослідження цієї праці з позиції комплексної методології географічної науки відсутні, частково це питання розкрито при аналізі античних витоків сучасної географії¹⁰.

Виклад головного матеріалу. Прадавні українські землі згадували майже всі найвідоміші грецькі автори античного часу. Гомер (IX–VIII ст. до Р. Х.), творець героїчного епосу античності – поем “Одіссея” та “Іліада”, змальовує країну кіммерійців, яких він називає “кобилодійцями та молокоїдами убогими”. Головним заняттям великого народу, який жив у південних степах сучасної України у IX–VIII ст. до Р. Х., було кочівне тваринництво і конярство.

Кіммерійців відтіснили скіфи (VII ст. до Р. Х. – III ст. після Р. Х.), які зайняли простори від Кубані, Дону та Дніпра до Дунаю. Про господарське і культурне життя цього племінного союзу відомо завдяки археологічним дослідженням і писемним пам'яткам, що збереглися до наших днів. Найповніший опис Скіфії подає Геродот із Галікарнаса (480–425 рр. до Р. Х.) у IV книзі “Історій...” (444 р. до Р. Х.), присвяченій музі трагедії Мельпомені.

Геродот – син багатого рабовласника, який брав участь у боротьбі проти тиранії, тому змушений був залишити батьківщину. Подорожував містами Малої Азії, був у Єгипті, Вавилонії, Фінікії, Сирії, Західному Причорномор'ї, Ольвії. Його праця “Історії...” – перша широка історична розповідь про держави і народи. Особливість наукового методу Геродота – критичне ставлення до різних оповідей і переказів. Можливо, через це вже у давнину його називали “батьком історії” (за Цицероном). Однак його можна вважати й “батьком географії” (за Страбоном), оскільки значна частина його твору – це географічний опис. Власне ця праця дає підставу стверджувати, що історія повинна трактуватися географічно, а географія – історично (саме Геродотові приписують фразу, що географія – “служниця історії”). Геродот багато зробив у галузі історичної географії, яка займається відтворенням минулої географічної реальності й виявленням закономірностей географічних змін у часі.

Звертання більшості дослідників до Геродота зумовлене прагненням вивчити історію східноєвропейських земель, насамперед історію племен, які населяли їх у V–IX ст. до Р. Х. Геродот у IV книзі описує похід перського царя Дарія, що хотів покарати скіфів за напади на сході та відповідно зміцнити свій вплив на заході. Скіфи дали перським військам можливість пройти вглиб краю, знищивши все за собою. Тож

⁹ *Геродот. Історії в дев'яти книгах* / Геродот [пер., передм. та прим. А. О. Білецького]. – К.: Наук. думка, 1993. – 576 с.

¹⁰ *Влах М. Античні витoki сучасної географії* / М. Влах // *Історія української географії: всеукр. наук.-теор. часопис.* – Тернопіль, 2017. – Вип. 35. – С. 56–63.

завойовники опинилися немовби в пустелі, Дарій не досяг своєї мети. Напевно, тому й присвятив Геродот окрему книгу народів, що не хотів скоритись і визнати Дарія своїм переможцем.

Висвітлюючи історичні події, Геродот неминуче звертається до опису природи краю та звичаїв його мешканців, що становить найціннішу частину твору. Концептуальною основою наукових поглядів Геродота є описове країнознавство як єдність природничо- і суспільно-географічних знань. Це вже “реальне” землезнавство, на відміну від “фантастичного” землезнавства Гомера.

Насамперед, Геродот виділяє Скіфію з Ойкумени, відомої давнім грекам. Він здійснює це на підставі аналізу географічного положення Скіфії, визначення її площі, опису рельєфу, ґрунтів, клімату, а також особливостей народу, його звичаїв і діяльності.

За Геродотом, *“Скіфія має вигляд чотирикутника, що в двох місцях прилягає до моря; той бік, що над морем, такий самий завдовжки, як і той, що простягається в глибину краю. Бо від Істра до Борисфена десять днів дороги, а від Борисфена до озера Меотиди ще десять; туди ж, у глибину краю, від моря до меланхленів, що мешкають трохи вище від скіфів, двадцять днів дороги; день дороги я приймаю за двісті стадій. Так, отже, скісний бік Скіфії складає сорок тисяч стадій, а простий, у глибину краю, знову стільки ж стадій. Такий завбільшки той край”*¹¹.

Таким чином, від Геродота усталюється перший геопросторовий образ нашої прабатьківщини – квадрат зі сторонами протяжністю 20 днів шляху (1 день – приблизно 36 км). Південно-східний кут цього квадрата розташований східніше Керченського півострова, південно-західний кут – у південно-східному передгір’ї Карпат, північна сторона – від Курська до Сарн по ріках Сейм та Уж і південна – уздовж Чорноморсько-Азовського узбережжя. Очевидно, що уявлення про Скіфію як квадрат не є правильним, однак точність опису, можливість виконати на його основі певні обчислення допомагають відтворити цю територію картографічно.

Геродот робить повний, навіть з погляду сучасної науки, природничо-географічний опис Скіфії. Передусім він описує *ріки*, оскільки тогочасне суспільство перебувало на етапі річкової цивілізації. Усього згадано 17 великих і малих річок. Опис гідромережі досить детальний, оскільки у давнину ріки – це природні рубежі розселення окремих племен, транспортний засіб, особливо для вивезення зерна.

Як зазначає Геродот, Скіфія – *“це добре наводнена трав’яниста рівнина, а рік пливе через неї небагато менше, ніж у Єгипті є каналів”*¹².

¹¹ Геродот із Галікарнасу. Скіфія. Найдавніший опис України з V століття перед Христом. – [пер. Т. Коструби, передм. Ю.М. Хорунжого, підгот. тексту М.Ф. Слабошпицького]. – К.: Довіра, 1992. – С. 61–62.

¹² Там само. – С. 45.

Далі він описує (у порядку із заходу на схід) найважливіші ріки цієї території. *“Істр (Дунай) – це найбільша з усіх рік, про які знаємо. Він однакового розміру влітку і взимку. Це перша від заходу ріка, що пливе через Скіфію”*¹³. Згадуються і притоки Істру, серед них Пората (Прут). За Істром *“іде Тірас (Дністер), що пливе з півночі, а випливає з великого озера, що розмежовує країну скіфів і неврів. Над його гирлом мешкають греки, що називаються тірїтами”*¹⁴. *“Третя ріка, Гіпаніс (Південний Буг), випливає (також) зі Скіфії і пливе з великого озера”*¹⁵. *“Четверта ріка – Борисфен (Дніпро), що після Істру є найбільшою; на нашу думку, він найбільш плодовитий не лише між скіфськими ріками. Він має найкращі й найпридатніші для худоби пасовиська, він же має щонайбільше доброї риби”*¹⁶. П’ята, шоста і сьома ріки, відповідно Пантікап, Гіпакіріс та Геррос, не ідентифіковані, що можна пояснити або невірогідністю опису Геродота, або змінами течій рік, що відбулися за минулі 2500 років. Зате восьма – Танаїс – відома (Дон). Геродот зазначає, що Танаїс *“витікає на далекій півночі з великого озера, а впадає до ще більшого, званого Меотида (Азовське море); воно розділяє царських скіфів і савроматів”*¹⁷.

Описуючи річки Скіфії, Геродот звернув увагу на те, що у Борисфені місцеві жителі ловили *“великі риби без костей до сушення, що звуться антакеї (рід осетрових)”*, а у його гирлі добували сіль, якою солили виловлену рибу¹⁸.

Геродот розкриває також специфіку інших компонентів природного довкілля, зокрема:

- *рельєфу та ґрунтів: “Аж до кордонів цих скіфів була земля рівнинна з досить глибокими родючими ґрунтами; звідси починається ґрунт кам’янистий і нерівний”*¹⁹. Можливо, це перша писемна згадка про українські чорноземи;
- *клімату: “Описані землі мають дуже гостру зиму: вісім місяців тривають там нестерпні морози”; “Море замерзає, Кіммерійський Босфор (Керченська протока) також; скіфи, що мешкають по цей бік рову, їздять по льоду навіть возами аж до (краю) синдів. Така там триває зима вісім місяців, але й решту чотири місяці там зимно”*²⁰. Суворість клімату грек, який звик до теплих умов значно південніших земель, перебільшує;

¹³ Там само. – С. 45.

¹⁴ Там само. – С. 46.

¹⁵ Там само. – С. 46.

¹⁶ Там само. – С. 47.

¹⁷ Там само. – С. 47–48.

¹⁸ Там само. – С. 47.

¹⁹ Там само. – С. 37.

²⁰ Там само. – С. 38.

- *рослинності*: “А трава, що росте у Скіфії для худоби, буйніша з усіх трав, котрі знаємо”²¹. Уперше від Геродота дізнаємося про “гілеї”, “полісся” та “олешшія” в різних частинах долини Дніпра. Зокрема, гілеї (у грецькому тексті “гіляка”, що значить “лісиста”) згадуються при описі лівого берега низів’я Дніпра (на сьогодні ліси тут не збереглися).

Як видно з наведених цитат, Геродот дає комплексну характеристику природи краю, а вказуючи на її відмінність від решти Ойкумени, здійснює *природничо-географічне обґрунтування* Скіфії. Це робить його твір безцінним джерелом з історичної природничої географії України та історії географії України.

У своїй праці Геродот займається також політико-географічними, демогеографічними, етногенетичними й етногеографічними питаннями (звичайно, відповідно до тогочасного їх трактування).

У *політико-географічному аспекті* з Геродотового твору можна зробити висновок про те, що війна з перським царем Дарієм у 512 р. до Р. Х. сприяла політичному згуртуванню скіфських племен. Скіфія того часу – це союз племен, що набував рис своєрідної держави рабовласницького типу на чолі з царем. Влада царя була спадковою, але вона обмежувалася союзною радою і народними зборами. Відбувалося виділення військової аристократії, дружинників, релігійного прошарку. Політичне об’єднання Скіфії від Дунаю до Азовського моря закінчилось у 40-х рр. IV ст. до Р. Х. (цим часом датується й поява у Придніпров’ї царських курганів). До кінця III ст. до Р. Х. розміри держави скіфів під натиском сарматів зменшилися. Столиця була перенесена до Криму, де виникло поселення Неаполь Скіфський (поблизу сучасного Сімферополя). Скіфське царство з центром у Криму проіснувало до другої половини III ст. до Р. Х. і було знищене готами. Таким чином, скіфський союз племен можна розглядати як перше державне утворення на території нашої прабатьківщини.

Зацікавленість Геродота *демогеографічною проблематикою* виявляється у тому, що він подає результати, так би мовити, першого у світі перепису населення. За наказом вождя Аріанта голови родин повинні були принести стільки наконечників стріл, скільки було в них членів, і скласти їх у певне місце. Перелічивши наконечники, цар наказав вилити з них велетенський котел, у якому вміщалося 600 амфор вина, а стіни котла мали шість пальців товщини. На підставі цього опису деякі дослідники стверджують, що Скіфію в той час залюднювали приблизно 7 млн осіб.

Геродот виділяє Скіфію серед решти територій і в *етногенетичному аспекті*, розкриваючи проблему походження скіфів. Зокрема, він подає три версії походження скіфів:

²¹ Там само. – С. 48.

- *автохтонну* (скіфи споконвіку жили на цій території). Геродот почув від скіфів про те, що на березі Борисфена від скіфських богів Папая і Апі народився перший скіф Таргітай, який мав трьох синів – Ліпоксая, Арпоксая і Колаксая. Папай подарував їм золоті плуг, ярмо, топірець і чашу. Однак тільки молодший зумів узяти ці речі, тому й став головним царем над скіфами. Прихильники автохтонної версії – Омелян Партицький, сучасний письменник Іван Білик та ін.;
- *грецьку* (скіфи – це греки-ахейці). На підтвердження цієї версії Геродот розповідає про Геракла, який гнав через Скіфію волів (десятий подвиг). Донька Борисфена Апі сховала волів і сказала, що не віддасть їх доти, поки Геракл не погодиться стати їй за чоловіка. В Апі народилися троє синів: Агатирс, Гелон і Скіф. Молодший був найсильнішим – натягнув Гераклів лук, тому плем'я царських скіфів запанувало над іншими;
- *азійську* (скіфи – вихідці з Азії). Під тиском масагетів скіфи прийшли у Європу і витіснили кіммерійців з Північного Причорномор'я. На вірогідність цієї версії вказують згадки Геродота про Кіммерійські мури, Кіммерійський порт, Кіммерійський Боспор. Цієї версії дотримуються більшість сучасних учених.

Однак, на нашу думку, проблема походження скіфів може бути доповнена й такими міркуваннями, що ґрунтуються на тексті “Історій...”. Зокрема, населення Скіфії Геродот поділяв на скіфів-орачів, скіфів-хліборобів, кочових скіфів і царських скіфів. Скіфи-орачі, що мешкали на території Східної Волині, Київщини і землях, розташованих на південь від них, сіяли збіжжя не тільки для себе, а й на продаж. Скіфи-хлібороби також проживали осіло, займаючись сільським господарством. Головним районом розселення скіфів-хліборобів була решта Придніпровської височини. Скіфи-кочівники нічого не сіяли, випасали стада худоби на просторах Донеччини аж до річки Дон. Царські скіфи – панівна верхівка державного об'єднання. Вони збирали данину з підлеглих племен. Їхнє основне заняття – військова справа та здійснення адміністративних функцій. Царські скіфи займали простори Запорожжя і Північного Криму. Хоча Геродот вважав скіфів одним народом, однак їхній спосіб життя, зокрема особливості господарювання, доводять протилежне. Ймовірно, що саме скіфів-орачів і скіфів-хліборобів можна вважати прапредками українського народу.

Праукраїнці – спадкові хлібороби, які населяли землі у межиріччі середнього Дніпра і Дністра ще від часів Трипільської культури (бл. 5400 – 2700 рр. до Р. Х.) аж до XVII ст., коли була заселена українськими козаками Слобідщина, а ще за століття – Дике поле, Причорномор'я та Приазов'я. Доти там кочували скіфи, сармати, готи, гуни, половці, хозари, печеніги, торки, ногайці та інші степові племена.

Геродот, поділивши скіфів, можливо, під скіфами-землеробами і розумів праслов'ян. Інакше буде незрозуміло, як хліборобські племена, у яких був розповсюджений культ Зерна і Сонця ще у III тисячолітті до Р. Х., перетворюються в середині I тисячоліття до Р. Х. на кочівників і знову на хліборобів – на початку нової ери.

Про давню традиційну землеробську культуру нашого краю, а також зв'язок з античним світом свідчить наведена Геродотом розповідь про двох гіперборейських (північних) дівчат, які у супроводі охорони несли вінки пшениці на острів Делос до храму Деметри (богині Матері-Землі). Звідси, мабуть, і йдуть витоки наших свят обжинок і Спаса. У період античної грецької колонізації праукраїнська земля була таким постачальником зерна для тодішньої Еллади, як у XIX ст. – для західної Європи. Не випадково з давньогрецької мови “Ольвія” перекладається як “щаслива”, “благословенна”, “урожайна”, “Пантікапея” – як “хліборобська”, а державним знаком царя Митридата Боспорського був колос.

Об'єднання Геродотом усіх племен Причорномор'я, Придніпров'я і Приазов'я у племінний союз за назвою народу іранського походження та надання йому войовничих скіфських рис (“*Нас ніхто не звоює, бо ми, як Сонце, в постійному русі, не маємо ні міст, ні сіл, ні ланів*”) зумовлене, очевидно, основною метою праці – описом невдалого військового походу перського царя Дарія, ворога Давньої Греції, і вихваленням військової могутності, військового хисту скіфів.

Простеживши шлях перського війська, сучасний письменник Юрій Хорунжий²² стверджує, що слов'яни навіть не брали участі у війні з Дарієм. Перське військо пройшло південніше смуги розселення слов'ян-хліборобів (середнє Придніпров'я, Побужжя і Придністер'я), а на зворотному шляху – північніше, зачепивши землі інших праслов'янських племен: будинів (верхів'я Дону), меланхленів (Чернігівщина), неврів (Полісся, Північна Волинь, Галичина). Тільки будини пристали до скіфського війська, а меланхлени і неври подались у ліси.

Етнічну карту Скіфії Геродот доповнює ще й такими назвами: таври (жителі Криму), агатирси (займали історичну область Добруджу між нижньою течією р. Дунай та узбережжям Чорного моря), гелони (Полтавщина аж до Сейму і столицею Гелоном (нинішнє Більське городище), алазони (між Прутом і Південним Бугом), калліпіди (низів'я Південного Бугу поблизу Ольвії, узбережжя Чорного моря), меоти, амазонки (західна Кубанщина), синди, ахайці (Таманський півострів, східне узбережжя Чорного моря).

У тексті IV книги Геродотових “Історій...” знаходимо також факти *етногеографічного обґрунтування* Скіфії. Переконливі та яскраві описи традицій невідомих давнім грекам народів дають підстави вважати Ге-

²² Там само. – С. 6.

родота й “батьком етнографії”. Загалом, стверджує Геродот, скіфи були малосприйнятливі до чужих звичаїв (випадок зі скіфами Анахарсієм і Скілом, які були вбиті за вихвалання грецької мудрості). На автохтонність скіфів-орачів і скіфів-землеробів вказують факти вирощування ними конопель і виготовлення з нього одягу, що був подібний до лляного, а також вирощування збіжжя, цибулі, часнику, сочевиці та проса. Розповіді ж про доїння кобил, військові звичаї (пиття крові з убитих воїнів, здирання шкіри з їхніх голів тощо) стосувалися, напевно, тільки царських скіфів або вигадувалися з метою залякування ворогів.

Як бачимо, країнознавчий опис Скіфії, зроблений Геродотом, дає змогу здійснити природничо-географічне, політико-географічне, демографічне, етногенетичне й етногеографічне обґрунтування середнього Придніпров'я, Придністер'я, Північного Причорномор'я як праслов'янських територій, що у майбутньому стали ядром української державності.

Той факт, що Геродот, як і пізніше Страбон, не розрізняв скіфів і сарматів, вважаючи сарматів нащадками скіфів і амазонок (*“савромати розмовляють скіфською мовою, але розмовляють нею з давніх часів погано, бо амазонки не навчилися їй як слід”*), спонукає до висновку про безперервність етногенетичного процесу на слов'янських землях. Як стверджує Нестор-літописець, “через те називали їх (слов'ян) греки “Велика Скіфія”. Поширення назви “Сарматія” по всій території Європи почалося від Клавдія Птолемея (II ст.), що й стало у XIX ст. “історичним доказом” завоювання скіфів сарматами.

З плином часу назва “Скіфія” втратила етнічний характер і використовувалася для позначення різних народів Північного Причорномор'я. Цьому сприяли значні успіхи скіфів у розвитку економіки (землеробство, ремесла) та військової справи.

Висновки. Перший комплексний природничо-географічний, політико-географічний, демографічний, етногенетичний і етногеографічний опис Скіфії-України, виконаний Геродотом у V ст. до Р. Х., дає підстави визнати його основоположником географічного країнознавства – трансдисциплінарного наукового напрямку, об'єктом вивчення якого є природа, населення та господарство території формування і сучасного розміщення української етнополітичної спільноти. Єдність хорологічного та історичного підходів, комплексність, антропоцентризм (тип світогляду, за яким у центрі наукового пізнання є людина і Земля як місце її існування) – характерні ознаки Геродотового країнознавчого опису Скіфії-України.

Територіальна спільність, сформована гідромережею Чорноморсько-Азовського басейну, безперервність культурного процесу на українських землях від найдавніших часів засвідчує прадавність українців, автохтонні корені їхнього етногенезу з часів трипільської і скіфської доби.

Виникнення першого державного утворення на теренах Північного Причорномор'я та його середземноморська геокультурна орієнтація можуть слугувати історико-географічними аргументами для обґрунтування витоків української державності та її сучасного цивілізаційного вибору. На зміну Скіфії у IV–V ст. на території сучасної України появилася Антська держава-пакс – перша (за М. Грушевським) українська держава.

Актуальним є геопросторове розмежування Європи й Азії по басейну Дону, що сьогодні став військовим Українським фронтіром. Виявлено, що проблеми українсько-російської межовості мають глибокі історичні корені, зумовлені відмінами осілого (землеробського) і кочового способів життя, західного демократичного і східного деспотичного ладу.

References

1. Vlakh M. (2017) Antychni vytoky suchasnoyi heohrafiyi. Ternopil, 56–63.
2. Herodot iz Halikarnasu. Skifiya. Naydavnishyy opys Ukrayiny z V stolittya pered Khrystom. (1992). Kyiv. 72.
3. Herodot (1993). Istoriyi v devyaty knyhakh. Kyiv, 576.
4. Hrushevskyy M. (2004). Vyyimky z zherel do istoriyi Ukrayiny-Rusy do polovyny XI viku. Lviv: Svit, 3–143.
5. Malanyuk Ye. (1992). Narysy z istoriyi nashoyi kultury. Kyiv, 80.
6. Partytskyy O. (1889). Velyka slavyanska derzhava pered dvoma tysyachamy lit. Lviv, 100.
7. Franko I. (1986). Prychynky do istoriyi Ukrayiny-Rusi. Kyiv: Nauk. dumka, 417–548.
8. Shabliy O. I. (2001). Suspilna heohrafiya: teoriya, istoriya, ukrayinoznachchi studiyi. Lviv: Vyd. tsentr LNU imeni Ivana Franka, 744.
9. Shcherbakivskyy V. (1995). Ukrayinske mystetstvo. Vybrani neopublikovani pratsi. Kyiv, 228.
10. Szaraniewicz I. (1871). Kritische Blicke in die Geschichte der Karpaten – Völker im Altertum und im Mittelalter. Lemberg.

Vlakh Myroslava

HERODOTUS AS AN ANCESTOR OF GEOGRAPHICAL UKRAINIAN STUDIES

The relevance of the Ukrainian-centric research of written cultural monuments of ancient Greek culture for the historical and geographical justification of ethnogenesis of Ukrainians, origins of Ukrainian statehood, European civilization choice of Ukraine is revealed. On the basis of the analysis of the text of the work «History ...» of the ancient Greek philosopher Herodotus (480-425 years BC.) In the framework of the descriptive-ethnographic paradigm the first comprehensive geographical description of Scythia-

Ukraine, the territory extending from the Istr (Danube) to the west, was analyzed. to Tanais (Don) in the east, from the Black Sea in the south to Polissya in the north. The component description of nature (water supply system, relief, soils, climate, vegetation), as well as population in political-geographical, demogeographic, ethnogenetic, ethnogeographical contexts is highlighted. The territorial community, formed by the Black Sea-Azov basin's hydropower system, the continuity of the cultural process on the Ukrainian lands from ancient times is evidenced by the ancientness of Ukrainians, the autochthonous roots of their ethnogenesis from the time of the Trypillian and Scythian ages. The unity of the chorological and historical approaches, anthropocentrism (the type of worldview, in which the center of scientific knowledge is man and the Earth as the place of its existence) are characteristic features of Herodotus' country-descriptive description of Scythia-Ukraine. It is concluded that Herodotus is the forerunner of geographic Ukrainian studies – a transdisciplinary scientific direction that studies the nature, population and economy of the territory of the formation and modernization of the Ukrainian ethnopolitical community. It is emphasized that the geographical isolation of Scythia from the rest of the well-known ancient Greeks of Oikumeni is an important source of spatial history, historical geography of Ukraine, history of geography of Ukraine. The geospatial delineation of Europe and Asia along the Don river basin, which today became the military Ukrainian frontier, is relevant. It is revealed that the problems of the Ukrainian-Russian inter-state have deep historical roots due to the cancellations of settled (agricultural) and nomadic ways of life, the western democratic and eastern despotic regime.

Keywords: *historical geography, descriptive ethnography, Herodotus, Scythia, geographic Ukrainian studies.*